

1992

73

RAST

Strah me je

Že nekaj let z zaskrbljenostjo sledim razvoju rasističnega vala, ki je zajel vso Evropo. Spominjam se, da so dnevniki že obširno poročali o vse pogostejših napadih na temnopolte priseljence, ko je prišlo do nepričakovanega dogodka; če se ne motim je to bilo konec leta 1989: v zahodni Franciji so t.i. neonacisti uničili del tamkajšnjega židovskega pokopališča, nekatere mrliča pa celo natakili na kole. Zločin je močno odjeknil v Evropi. Z nekaterimi prijatelji smo takrat ugibali, od kod ta nenadni val nasilja; vsekakor smo bili naivno prepričani, da je to bil le slučaj, ki se ne bo ponovil.

Od tedaj so se besedni in fizični napadi na Žide, tuje in vzhodnoevropske priseljence kar vrstili: v združeni Nemčiji so za gospodarske težave našli grešnega kozla v beguncih in Judih, njim pa so sledili skupine mladih drugod po Evropi.

S tem, da si mnogi raje zatiskajo oči, kot da bi položaj vzeli resno, mar ne drvimo v brezno? Mnogi ne jem-

ljejo teh skupin zares: pravijo namreč, da so neorganizirane, maloštevilne, brez vodje in brez slehernega političnega programa. Sprašujem pa se, ali to velja; kdo se namreč skriva za njimi? To so vse tiste politične skupine, ki pod različnimi nazivi sedijo v državnih parlamentih, od nemških Republikanerjev do francoske Nacionalne fronte. Poleg teh pa še vsi tisti, ki s ploskanjem sledijo neonacističnim izgreedom.

Nekje sem zasledila mnenje nekega tujega ekonomista: dejal je, da je treba vzrok sedanjega stanja poiskati v propalem gospodarstvu vzhodno-nemških Laenderjev; ko bo nemška ekonomija trdnjša, bodo ti plameni sami ugasnili. Morda je to res. Sama nisem namreč, ne državnik ne zgodovinar, niti ekonomist; vendar me je strah teh mladih, ki nas postavljajo pred nerešena gospodarska in predvse zgodovinska vprašanja. Tudi v poseg Evropske skupnosti ne zaupam preveč: sama ni pra-

vočasno in celostno dojela zgodovinskih sprememb na evropskem Vzhodu ter še sedaj nemočno zre na Balkan. Kako bo torej lahko odločno nastopila proti tako razširjenemu fenomenu, kakršen je neonacizem?

Upam, da je moj strah pretiran; ne morem pa mimo dejstva, da se nemška vlada ni šalila, ko je svoj nedavni poseg pred Dvanajsterico in svojo prošnjo po tuji pomoči proti "maloštevilnemu" neonacizmu zaključila s stavkom: "Sami ne zmoremo."

Neva Zaghet

RAST, mladinska priloga Mladike. Pripravlja uredniški odbor mladih. Pri tej številki so sodelovali: Neva Zaghet, Vida Valenčič, Andrej Zaghet, Martina Ozbič, Sara Trampuž, Nataša Cibi. Uredila Breda Susič. Glavo za Rast je izdelal Štefan Pahor.

**Tisk Graphart, Trst, september 1992.
Drevored G. D'Annunzio 27/E,
Tel.040/772151**

Tu smo prali svoje perilo mladi in stari – Draga 92

Novomeška pomlad in Marij Kogoj

Beseda in glasba se dopolnjujeta – 3

Leto 1920

1920. leto je bilo leto razgretih duhov, saj je kipeče življenje mladine zdravilo iz otrplosti celo meščanstvo, katero sicer ni bilo naklonjeno višješolcem, toda se je kljub temu udeleževalo Podbevškovih literarnih večerov ali iz radovednosti ali iz snobizma. Ti večeri so imeli na poslušalce kar demoničen vpliv; šlo je za nasilne in silovite nastope. Skratka, to niso bili več tradicionalni zabavni večeri.

Tako je bilo najprej dogovorjeno, 26. septembra 1920 slovesno odprta 1. umetniška razstava v Novem mestu pod Jakopičevim pokroviteljstvom, na gradu Kamnu Kogojev glasbeni popoldan, zvečer pa literarni večer z Jarčevimi in Podbevškovimi recitacijami. Razstava je bila odprta ob prisotnosti Jakopiča, Zupana, Vidmarja, Kogoja, Skalickega, Mušiča, Hermana, Štruklja in drugih v dolenski vasi Kandija: ta kraj je bil izbran zaradi posebne lege, saj leži na križišču cest iz cele novomeške okolice, in to z namenom, da bi umetnost približali ljudstvu (op. 4). S to prireditvijo se je utrgal plaz, ki ga ni pozneje nihče mogel ustaviti. Novomeške slavnostne prireditve so bile uresničene ob izdatni podpori Kluba dolenskih visokošolcev, ki je bil ustanovljen leta 1920 z namenom, da bi gojil družabnost med dolenskimi visokošolci in jih seznanjal s panogami znanosti in umetnosti. (Zaradi prikritih nesoglasij pa se je 23. septembra 1920 odcepila manjša skupina in se poimenovala v Krko. Pripadniki slednje so v nasprotju s Klubom težili le k eni stranki – liberalni, saj se je prav ob tem dogodku oglasil dr. Tavčar in izjavil, da postaja Klub vedno bolj levičarsko usmerjen.)

Novomeški višješolci so si pri organizaciji pomagali sami, tako je npr. paviljon moral opremiti Jakopič sam, vplivni politiki kot Tavčar pa so jim metali polena pod noge in medtem ko je bila Moletova kritika o razstavi pozitivna, jo je Tavčar (op. 5) popolnoma oklestil in napadel, češ da "se tudi literaturi pripravlja diktatura delavstva in da si hočejo našo lepo knjigo vzeti v roke boljševiki". Izjavil je tudi, "hrvatska upodobljajoča umetnost visoko presega slovensko"; svoj napad pa je sklenil še z besedami: "Zatorej ne želim, da bi se

nezrela beseda o slovenski akademiji zapisala na prapor, ki bi ga nosili po Sloveniji okrog z velikim, nezrelim kričanjem, češ da je spas naše umetnosti zgolj le v taki akademiji, ki bo, če jo postavite v življenje, hiral in umirala kakor jetični človek, ki nima skoraj nič več pljuč." Taka reakcija je bila seveda v skladu z zgodovinskim dogajanjem, ko je bil v osrčju boj za meje z Italijo oz. Avstrijo in so na slovenskih tleh vzplameneli strankarski boji ter obračunavanja med vodilnima strankama.

V začetku novembra 1920 je prišlo do ustanovitve komunistične partije za novomeški okraj; to revolucionarno vrenje je vznemirilo obe vodilni politični stranki, posebno ogrožena pa se je čutila liberalna stranka, ki je imela na svoji strani večino meščanstva, saj je iz taktičnih razlogov prišlo začasno do strpnosti med klerikalno in revolucionarno stranko, ki sta budno spremljali novomeško vrenje. Zanimivo pa je dejstvo, da razstave ni obiskal noben liberalni veljak, obiskal pa jo je samo knezoškof Jeglič.

To dogajanje vsekakor ni imelo neposrednih posledic v Klubu mladih. Klub ni bil politična stranka (čeprav je bil nekako levičarsko usmerjen, saj je zagovarjal prenovo), zato je bil odprt vsem: kljub temu so iz njega izstopili tisti člani, ki so prisegli na jugoslovanski unitarizem in so se kmalu zatem znašli na isti ravni z Orjuno. Seveda pa bi bilo napačno, če bi preostale člane označili za komuniste: ti so bili namreč v manjšini, ostali pa so bili nekakšni levi demokrati, nemarksistični levičarji, ki pa so se s komunisti uglasili v marsikaterih perečih vprašanjih tistega časa glede slovenske narodne bitnosti in demokratizacije v družbenih odnosih. Kmalu po novomeških umetniških prireditvah je tudi prišlo do dejavnega zblizanja s katoliško levico na ravni tolerance in umetniških, posebno literarnih prireditev.

Vsemu temu so sledile ostre debate med Tavčarjem v Slovenskem narodu in Društvom slovenskih marksistov v časopisu Ujedinjenje.

Že pred Tavčarjevim člankom o novomeški pomladi je liberalni tabor v živo zadelo, ko je katoliški tisk pokazal naklonjenost do novotarskih, če že ne prevratniških, vsekakor pa izvirnih pesnitev

Antona Podbevška. Pobudnik te naklonjenosti je bil France Stelè, takratni urednik Doma in sveta. Z njim je soglašal tudi uredniški odbor, potem ko je dala pristanek tudi stranka.

Novomeška pomlad v Ljubljani

Ob koncu poletja 1920. leta, ko so bile končane priprave na novomeške prireditve, se je v Jakopiču, Podbevšku, Jakacu, Kogoju in Vidmarju prebudila želja, da jih ponove v Ljubljani, s tem vznemirijo njeno negibnost in jo prebude iz mrtvila v dejavno življenje.

Ljubljanske umetniške prireditve so najavljali lepaki in časniška obvestila; prva prireditev je bila 6. novembra 1920 v veliki unionski dvorani – Kogojev slavnostni koncert. Sledila je umetnostna razstava v Jakopičevem paviljonu, tretja in ob enem zadnja prireditev pa je bil Podbevškov recitacijski večer, 12. novembra 1920 v Dramskem narodnem gledališču.

Kogoj je pred tem širšemu občinstvu predstavil v Slovencu 31. oktobra 1920 Josip Vidmar, ki je bil nekakšen usklajajoči duh celotnega delovanja. Njegova trezna, dobro premišljena presoja je močno prispevala k uresničenju novih idej (op. 6). Čeprav je Jakopičevo pokroviteljstvo zaobjelo poleg upodobljajoče umetnosti tudi pesništvo in glasbo in čeprav so tako ugledni recenzenti, kot so bili Stelè, Dobida in Molè, krepko podpirali ogroženega Jakopiča, je bilo kljub temu še dosti izpostavljenih položajev, ki jih je bilo treba okrepiti. To velja posebno za Kogoja, ki je bil od vseh najbolj osamljen, saj je bil edini, ki ni užival moralne opore pri kakem veljaku. Tako je vprašanje Kogojevega nastopa viselo na nitki do zadnjega. Vsega tega se je zavedal posebno Vidmar, njegov mentor in zagovornik. Kljub vsemu pa so prireditve doživele velik odmev: pozitiven in negativen. Po prireditvah se je namreč zopet vnela debata med Steletom in Dobido s Tavčarjem, Zarinkom in Kregarjem. Izjave s strani naklonjenih kritikov so bile take: "Oddahnil sem si, ko sem videl, da sta zmagala Podbevšek in Kogoj. Kar se tiče javnosti: časopisje o prireditvah molči. ... Mladina je potegnila črto čez račun preteklosti. Nov čas

zahteva novo kulturo: umetnost ni produkt tehničnega znanja, temveč ustvarjajočega hotenja." (op. 7)

In tako je bilo s Steletovo in Dobido-vo oceno tudi končano javno izpovedano navzkrižje mnenj o prireditvah in razstavi. Nasprotniki nove umetnosti so zapustili bojišče, sprostitev na drugi strani pa je prestopila okvir ljubljanskih prireditev; tudi drugod po Slovenskem je prišlo do podobnih gibanj, tako da je Klub dobil splošen značaj in je leta 1921 vzniknil Klub mladih pod vodstvom Franceta Kralja kot vsesplošen izraz sodobnih slovenskih umetnostnih teženj. Kasneje pa je Klub prerasel v Slovensko umetniško društvo (1926), ki je družilo vse slikarje in kiparje z istim umetniškim programom. Ti so bili: Čargo, Jakac, A. G. Kos, T. Kos, brata Kralj, Mušič, Napotnik, Pilon, Serajnik, Stiplovšek, Špacapan, brata Vidmar in Zupan. Klub mladih, zamišljen v prvotni obliki, pa je propadel.

Tako je novomeška pomlad počasi šla h koncu: svoboda izražanja, na kateri je osnovala celotno delovanje, ji je bila delno vzeta (pritiski političnih sil). Poleg tega pa so Klub mladih in vsi tisti, ki so gravitali okoli tega, začeli s svojim delovanjem zaradi trenutnih zgodovinskih, kulturnih in socialnih dogodkov, zato je bilo povsem jasno in naravno, da je gibanje propadlo, saj je izpeljalo svojo nalogo: v slovensko literaturo in miselnost je vneslo novosti in odprto sprejemanje kultur drugih evropskih narodov ter s svojo inovativnostjo sprožilo proces, ki je privedel slovensko kulturo na evropsko raven. Umetniki pa, ki so sodelovali pri novomeški pomladi, so se osamosvojili, šli svojo pot in s svojim ustvarjanjem pričevali o novi slovenski kulturi.

(Konec)

PIKA NA I

Etika in ekonomija

Razmišljanje ob okrogli mizi na študijskih dnevih "Draga mladih '92"

V okviru mladinskega študijskega tabora "Draga mladih '92" so udeleženci iz zamejstva, Slovenije, Avstrije ter Nemčije imeli priložnost, da so spoznali predstavnike novega slovenskega združenja 'Sinaksis'. To združenje je nastalo kot želja nekaterih gospodarstvenikov, da bi skušali vzpostaviti neka etična načela v svoje poklicno delovanje in da bi se enako-misleči skupaj združili. Kot ne-uradni motto so si izbrali geslo "človek je važnejši kot delo."

To srečanje je tako pomenilo za udeležence tabora tudi priložnost, da so nekoliko razmislili o odnosu med etiko in ekonomijo.

Končno je človeštvo spoznalo, da je potrebno ekonomijo uokviriti kot znanost, ki naj bi bila v korist človeku, naj bi torej spodbujala najplemenitejšo lastnosti človeškega bitja. Poleg napredka v preučevanju ekonomije kot znanosti je torej potrebno tudi poglobljanje v človeško dimenzijo. Najvažnejše ekonomske 'vrednote', produktivnost, uspešnost, delavnost, naj bi omogočile tudi utrjevanje važnejših, obče-človeških vrednot, kot so svoboda, razvoj, socializacija. Na teh predpostavkah se tako tradicionalna vizija nasprotujočega si odnosa med etiko in ekonomijo ruši.

Preko ekonomske dejavnosti človek spodbuja svojo kreativnost, znanje in zmožnost presojanja; preizkuša se v prevzemanju odgovornosti, vadi se v reševanju problemov.

Etika, ki naj bi bila povezana z gospodarsko dejavnostjo, se uresniči v zavestnem obnašanju ljudi, ki racionalno težijo k maksimizaciji lastnosti, lastni ekonomiji, vendar skupno z ovrednotenjem človeškega delovanja. Njihova etika je v prevzemanju odgovornosti, da bi ovrednotili človeka, njegovo svobodo, razvoj, človečnost in družbene stike. V tem oziru se ekonomija postavlja kot sredstvo za kvalitativno ovrednotenje življenja in družbe.

Ekonomska veda ni vrednostno (etično, politično, ideološko, moralno) nevtralna veda, temveč je v temelju razredna, zgodovinska veda, povezana s poli-

tičnimi cilji, družbenimi vrednotami in normami. Ekonomska znanost bo morala reševati dve temeljni nalogi:

1. stremeti za vedno večjo emancipacijo človeka in družbe
2. kot sistemska veda mora omogočati racionalno gospodarjenje, razvoj produktivnih sil, humanizacijo delovnih procesov in podobno.

Priložnosti, katerim smo priča v ekonomiji, lahko uravnavamo tako, da imajo pozitiven vpliv na človeka (ko spodbujajo vsestransko rast človeka in družbe) ali pa negativnega (ko težijo k postopni dehumanizaciji).

Kot vemo, ekonomskega razvoja ne pomeni še socialnega, vendar je vseeno potreben, čeprav ne nujen, pri slednjem.

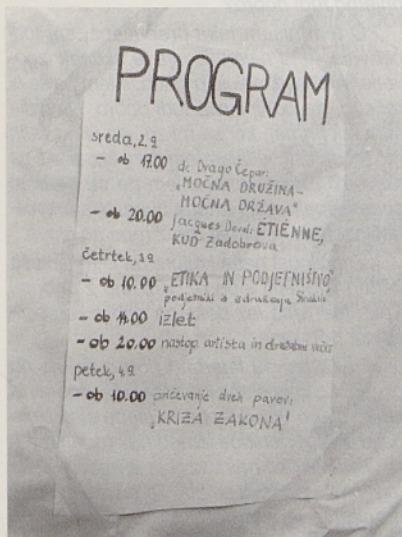
Podjetje ni več samo kraj, kjer človek ustvarja dobrine, ampak sredstvo, ki lahko ovrednoti človeško bitje.

Menedžerske teorije poudarjajo tudi dejstvo, da je "lastnina pravica, dodeljena na osnovi zaupanja, do upravljanja dobrin, ki so potencialno lastnina vseh." Podjetje je dobrina, ki ni samo za sedanjost, ni samo za sedanje lastnike ali sedanje upravitelje, ampak je dobrina za bodoče rodove in zato današnja privatna lastnina in uprava morata to upoštevati in razsodno odločati.

Voditi neko podjetje pomeni v nekem oziru tudi odločati o svojem življenju in o življenju drugih, včasih vplivati na celotne skupnosti. Obnašanje podjetnika je odvisno od njegove lestvice vrednot. Te vrednote so osnova za vsako odločitev in ustvarjajo tudi nevidezno bazo za celoten sistem vodenja podjetja.

Dandanes so celo ZDA spoznale, kako napačno je golo stremljenje za čimvečjim takojšnjim dobičkom, kajti celo to ekonomsko načelo je lahko škodljivo za dolgoletno delovanje podjetja. Rentabilnost na kratek rok pogosto onemogoča trajanje podjetja in splošno blaginjo, tako podjetniki spoznavajo, da se etično načelo vodenja podjetja, ki naj bi temeljilo na zagotavljanju splošne blaginje vseh, ki v njem sodelujejo, tudi gospodarsko obnese.

Vida Valenčič

Draga mladih 92

Psihozanimivosti

– Nervoza je živčna bolezen brez dokazljive (organske) okvare živčevja; bolezenska znamenja se pri bolezensko moteni osebnosti razvijejo skoraj vedno zaradi notranjih navzkrižij, ki jih bolnik ne more razrešiti. Ta navzkrižja ali notranja nasprotja, pogosteje podzavestna kot zavestna, porušijo notranje ravnovesje, škodujejo čustvenemu razvoju ter spolni in družbeni zrelosti (**Medicinska enciklopedija**).

– Psihodinamični princip pravi, da se odstranjeni nagoni vračajo na dan v perverzni obliki (**Enciklopedija "Conoscarsi"**).

– Psihoza je živčna in duševna bolezen, ki docela spremeni bolnikovo osebnost. Psihотиčni bolniki nočejo v bolnišnico in ne zaupajo psihiatričnemu zdravljenju. V nasprotju z nevrotiki je njihovo razumevanje resničnega sveta in njihovo razmerje do ljudi občutno moteno (**Medicinska enciklopedija**).

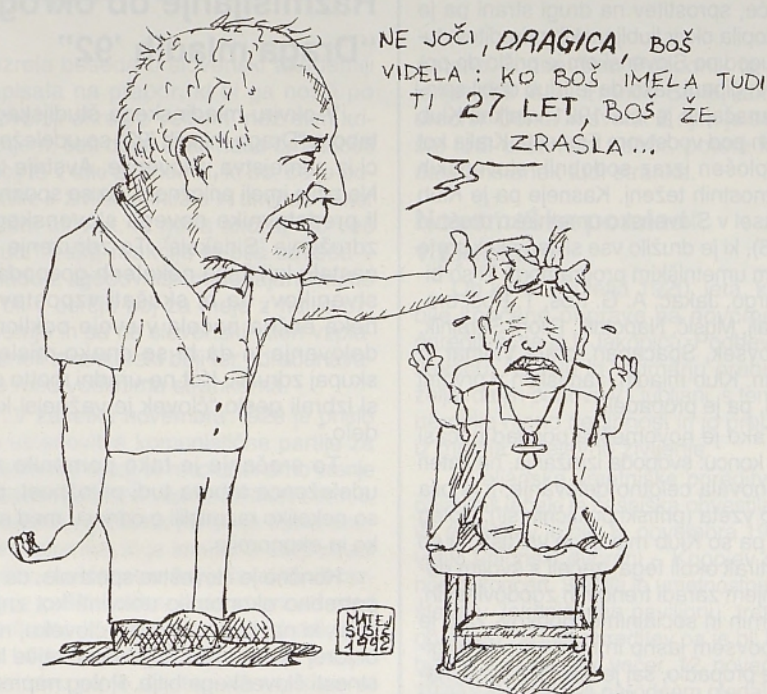
– Anksiolitiki so zdravila, ki pomirjajo, zmanjšujejo bojzani, napetost in živčnost, prinesejo pa tudi duševno uravnanost in dobro počutje; ne vplivajo pa bistveno na zmogljivost za mišljenje in zmogljivost. Anksiolitiki v manjših odmerkih značilno spremenijo vedenje, zmanjša se zlasti spontana dejavnost in odzivnost na dražljaje (**Kako deluje? Ostanimu zdravi in pri močeh**).

– Nespečnost lahko povzročajo različni dejavniki. Sekundarna nespečnost je posledica kakršne koli bolezni ali bolj ali manj pretiranega uživanja kofeina, alkohola ali zdravil, ki imajo vzburljiv učinek na osrednje živčevje. Pri primarni ali funkcionalni nespečnosti igrajo pomembno vlogo različni nerazčiščeni konflikti, neizvršene obveznosti ali s strahom pričakovani dogodki. Nespečnost pa lahko povzročajo tudi zunanji (eksogeni) motilni dejavniki (**Kako deluje? Zdravila**).

Andrej Zaghet

ČIKOLE ČAKOLE

Pravijo, da so organizatorji Drage mladih (po domače "Dragice"), nekoliko nevoščljivi organizatorjem Drage (starih?), ker jim je uspelo priklicati tako veliko število poslušalcev...

LITERATURA

Ureja Sara Trampuž

Kako prijetna je v časih "Lepa laž"

Ob vsaki izrečeni laži se po navadi zamislim. Ne samo, ker se mi zdi tako početje zgrešeno, včasih sem nase zelo ponosna, kako se lahko z majhno lažjo izvlečem iz velike zagate, ker včasih res ne gre drugače, kot da lažem. Saj vendar ne moreš povedati vsega vsakomur. Navsezadnje pa tudi svet, naše življenje, vse je lažno, absolutne resnice ni. Zakaj torej ne bi smela obstajati laž kot ena izmed mnogih relativnih resnic?

K temu naj še dodam, da ni vsaka laž enako slaba. Obstajajo tudi tako imenovane laži, ko ne moreš, ne smeš povedati resnice, moraš si jo podrediti.

Dobra laž je tista, ki ti pomaga, da rešiš koga iz obupa, da potolažiš strto srce, da se izogneš nepotrebnim prepričkom, sporom, vojam, da preženeš ljudem nezdrave dvome... skratka dobre laži uporabljamo vsi, velikokrat.

Ni pa rečeno, da je dobra laž obenem tudi lepa. Ne pozabimo, da vsega, kar naredimo, ne naredimo vedno lepo, čeprav

imamo dobre namene. Lepota je nekaj drugega, nekaj zelo prijetnega, nekaj, kar spodbuja ljudi k veselju. Lepota je nekaj, kar blagodejno vpliva tako na oči kot na dušo. Saj se vsi radi obkrožamo z rečmi, ki jim pravimo, da so lepe. Lepo je prijetno. Ampak... je prijetno tudi dobro?

O tem nisem tako prepričana, saj tudi pohvala, ki je navsezadnje le skupek izgovorjenih besed, deluje prijetno, s tem pa še ni rečeno, da bo vplivala tudi dobro. Navedla sem tak primer, ker se mi zdi, da je od vseh možnosti tisti, ki lahko najmanj škodi. Ali pa največ? S tem vprašanjem pa se ne bom spoprijemala, kajti iz tega bi nastala pravcata filozofska razprava, brez repa ne glave.

Značilnost naše kulture pa je, da skuša vedno istovetiti lepo oz. prijetno z dobrim. Tako tudi lepa laž postane dobra laž, smiselna, potrebna.

Taka laž pa izjemno dobro deluje na osebo, ko jo posluša in jo sprejme, čeprav bi lahko slabo vplivala; na to slabo stran medalje pa sprva nihče izmed nas rada ne misli. Taka je pač naša vzgoja, pretežno optimistična, vsaj taka se zdi. Te pa ne moremo menjati in je tudi nočemo. Svet, življenje, vse to je lepo, čeprav lažno.

Nataša Cibi